

RIKSTEATERN

ATT ÖPPNA NYA VÄRLDAR

En handledning om att gå på teater och
dans med barn i förskola och skola

TEATER FÖR BARN
PÅ VUXENVÄRLDENS
VILLKOR

4

TEATER FÖR DE
ALLRA YNGSTA
– OM ATT GÅ PÅ
TEATER MED BARN
0-6 ÅR

8

ATT GÅ PÅ TEATER
MED EN PUBLIK
MELLAN 7 OCH
13 ÅR

14

ATT GÅ PÅ TEATER
MED SKOLPUBLIK
FRÅN 13 ÅR

20

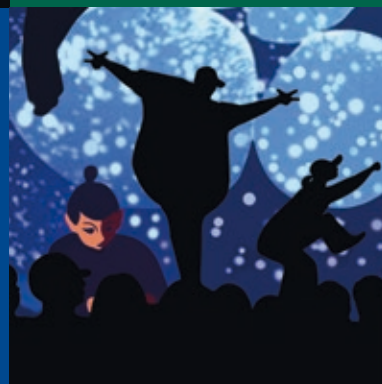
FÖRE
TEATERBESÖKET
EFTER
TEATERBESÖKET

24

DANS I
FÖRSKOLA
OCH SKOLA

28

OM ATT GÅ PÅ DANS-
FÖRESTÄLLNINGAR
MED BARN
OCH UNGA

32

VAD HÄNDER EFTER
DANSBESÖKET?

36

INLEDNING

Scenkonst är stundens konst, det är mötet mellan föreställningen och dess publik. I detta möte finns bildberättande, visuella och fysiska händelser, tysta men expressiva känslodrivna partier, ljusets inverkan, rummets förändringar och dansens rörelsevokabulär. Vi upplever något som ibland kan vara svårt att sätta ord på.

I skriften *Att öppna nya världar* vill vi synliggöra olika vägar att samtala om scenkonst. Samtalet kan lyfta fram det personligt upplevda och skapa möjlighet till reflektion. Samtalet får oss också att mötas, vi får ta del av varandras upplevelser och förstå en annan individs blick. Detta kan vara än mer viktigt när scenkonsten förmedlar berättelser och bilder som gestaltar barns och ungas komplexa vardag.

I denna nya utgåva har Karin Helander, professor i teatervetenskap, omformulerat och fördjupat sin originaltext. Camilla Ljungdahl, filosofie magister i barnkultur ger i sin text en ingång till hur dansens värld kan öppnas. Texterna är skrivna i relation till gällande *Läroplan för grundskola* och *Läroplan för förskolan*. Joanna Rubin Dranger har illustrerat denna utgåva.

Jag hoppas att innehållet stimulerar till samtal långt bortom enkla bedömningar och åsikter. *Att öppna nya världar* främjar scenkonstens plats i skolan, det öppna samtalet och ett fördjupat förhållande till den sceniska världens möjligheter.

Bengt Andersson

Konstnärlig ledare Riksteatern Barn & Unga

TEATER FÖR BARN PÅ VUXENVÄRLDENS VILLKOR

Teater för barn görs alltid på vuxenvärldens villkor. Det är vuxna som skriver, regisserar, spelar, marknadsför, recenserar, köper in, beställer biljetter. Det är vuxna som bestämmer vilken teater barnen får se och som bedömer vad som tycks vara nyttigt, lämpligt och skojigt för barn på teatern. Och det vi vuxna tycker är bra barnteater ändrar sig efter (sam)tidens syn på barn, barndom, fostran, konst, kultur och skolkultur.

På 1950-talet ville vi vuxna ge barnen uppbyggliga sagospel om att gott lönar sig och ont straffar sig, ofta ganska beska moralkakor förpackade i sagans fantasieggande förpackning. Vid 1960-talets slut ändrade en stor del av vuxenvärlden åsikt och ansåg att barn behövde en politiskt fostrande teater som formade de uppväxande medborgarna till solidaritet och rättvisa. Under 1970-talet menade många vuxna att det barn behövde var teater som satte barns inre i fokus och som med största allvar gestaltade barns existentiella frågor och ibland svårbemästrade känslor och tankar – medan andra var rädda för att barnpubliken kunde bli för känslomässig upprörd. Sedan dess har vuxenvärlden

alltmer erkänt barns behov av teater som ger möjlighet till identifikation, som kan visa barnet i publiken att det inte är ensamt om sina problem, som kan ge stöd och tröst. Gränserna för vad teater för barn kan gestalta har förskjutits. Också teaterns formspråk har förändrats – under 1900-talets sista decennier inspirerades också scenkonsten för barn av dans, musik, mim och nycirkus, bildkonst, populärkultur och media. 2000-talets scenkonst för ung publik belyser gärna existentiella och filosofiska frågor eller frågor om identitet, genus eller olika aspekter på mångfald. Barnrättskonventionen har inspirerat till interaktivitet och barnpublikens delaktighet i både arbetsprocesser och tematik. Ny teknologi har resulterat i såväl mobiltelefonteater som teater med barnpubliken som avatarer. Och under 2000-talet har publiken blivit allt yngre, scenkonst för barn mellan 0 och 3 år är ett dynamiskt och växande fält.

Andra fenomen har långa traditioner. Sagor och myter har tolkats på scenen utifrån tidens idéer om barn, konst, kultur och samhället. Barnteatern förändras efter vuxnas val och värderingar. Den har fungerat – och fungerar – som ett kulturellt redskap för vuxenvärldens vilja att fostra och förströ. Just därför är det särskilt intressant att lyssna till barnens egna röster – vad tänker och tycker de om teatern?

TEATERNS SPRÅK

Teater gestaltar människan och dess plats i samhället. Teaterns språk väcker känslor och tankar och talar till alla sinnen. Det bygger på närvaron av skådespelare och publik i samma rum – en

**Teater är det viktigaste i världen
för där visar man folk hur de kunde vara,
och hur de längtar att vara fast de inte törs,
och hur de är.**

**En uppfostringsanstalt,
utbrast Muminmamman förskräckt.**

(Tove Jansson, *Farlig midsommar*)

föreställning utspelas i ögonblicket och kan aldrig helt upprepas. Teaterns språk är en väv av färg och form, rörelse och rum, ljus och ljud, musik och magi, ord och bild. Vuxna och barn upplever teater på olika sätt – liksom olika individer (vuxna som barn) upplever en och samma föreställning på olika sätt. Lennart Hellsings berömda ord ***All pedagogisk konst är dålig konst – och all god konst är pedagogisk. Den goda konsten lär oss något, ger oss något, visar upp något för oss, lär oss se någonting*** kan tolkas som att konst i någon bemärkelse alltid lär oss något om oss själva och vårt livssammanhang.

Teater kan vara konstnärlig, underhållande och pedagogisk – samtidigt!

Till skillnad från skolboksvetandet släpper konsten fram det osäkra, ofärdiga, motsägelsefulla och mångtydiga i våra kunskaper. Konsten har plats för känslor och stämningar, det personliga och subjektiva, för konflikter och dilemman. Konsten berättar gärna konkret och sinnligt och visar i stället för att argumentera, frågar hellre än ger bestämda svar.
(Jan Thavenius, 2004)

Teater skapar mening genom symboler, bilder, rörelser, musik, fantasi och dramatik – också om det mytiska, abstrakta, oförutsägbara och motsägelsefulla.

I skolans läroplan från 2011 står att ***de sinnliga och estetiska aspekterna*** skall uppmärksammas i skolarbetet. Det kan handla om att eleverna själva får uttrycka sig genom drama, rytmik, dans, musik,

bild, text och form – eller uppleva professionell konst och teater. Impulser från den professionella teatern kan inspirera eget prövande och utforskande av estetiska uttryck. Teater kan vara ett redskap i elevernas identitetsutveckling och förståelse av sig själva och omvärlden genom att ge upphov till samtal, diskussion och reflektion.

I kursplanen för svenska betonas vikten av att ge eleverna möjlighet att lära av scenkonst: "I mötet med olika typer av texter, scenkonst och annat estetiskt berättande ska eleverna ges förutsättningar att utveckla sitt språk, den egna identiteten och sin förståelse för omvärlden." (Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, 2011). Genom undervisningen i svenska ska eleverna ges möjlighet att utveckla förmågan till analys och kommunikation. Teatern öppnar nya världar och förmedlar erfarenheter och upplevelser. Att tillägna sig texter gestaltade med teaterns språk ger rum för erfarenheter, känslor, tankar, reflektioner och samtal. Idag talar vi – i Barnrättskonventionens svallvågor – mycket om delaktighet. Men glöm inte vikten av den inre delaktigheten. Mötet med konsten kan innebära en inre delaktighet, genom vår fantasi, våra känslor och tankar.

OM DEN PROFESSIONELLA TEATERNS UPPGIFT I FÖRSKOLAN

Förskolan skall vara en levande kulturell miljö. I leken och det lustfyllda lärandet – liksom genom teater – stimuleras fantasi, inlevelse, kommunikation och förmåga till symboliskt tänkande. Barnet kan i den skapande och gestaltande leken – och genom mötet med teater – uttrycka och bearbeta

upplevelser, känslor och erfarenheter. Teater kan ge en utgångspunkt för barnen att iaktta, samtala och reflektera i enlighet med förskolans läroplan, liksom att lära sig utifrån intellektuella, etiska, sinnliga och estetiska aspekter.

Teater kan ge fördjupning till lärandet i skolan genom möjligheterna att möta fantasi, tankar, känslor och sammanhang som vidgar referensramar och erfarenheter. Teater kan ge inspiration till samtal där kunskap och olika värderingar och åsikter kan uttryckas och brytas mot varandra. Teater kan ge verktyg för att skapa sammanhang utan krav på absoluta svar eller enkla lösningar.

Styrkan hos konsten är tväremot att nyfikenheten och frågorna, motsägelserna och osäkerheten får finnas. /.../ konstens metod och relativa frihet skulle kunna vara en förebild för skolan (Thavenius, 2004)

Skolan skall enligt läroplanen ansvara för att varje elev kan använda kunskaper från **de humanistiska och estetiska kunskapsområdena** och ta del av **många olika uttrycksformer såsom språk, bild, musik, drama och dans** samt ha **utvecklat kännedom om samhällets kulturutbud**. Många barn ges inte tillfälle att på annat sätt vara delaktiga i det professionella konstnärliga utbudet – för dessa är det naturligtvis särskilt viktigt att skolan erbjuder dem denna möjlighet. Att erbjuda teater för en ung publik betyder att alla ges samma demokratiska möjlighet att själv bilda sig en uppfattning om vad teater är eller kan vara.

En teaterföreställning kan uppfattas som bra eller dålig. Det kan vara lika intressant att diskutera det man tycker är undermåligt som att samtala om det man tycker om. Ofta finns det olika åsikter om en föreställning. Det finns inga rätt eller fel, publikens möte med teatern handlar om olika upplevelser och tolkningar. Och det är mycket sällan som det inte finns någon fruktbar tanketråd att börja nysta i.

LÄRARENS ROLL

Teater för skola och förskola är den mest demokratiska teatern, majoriteten av teaterpubliken möter teater första gången genom skolan. För många barn och ungdomar är det den enda möjligheten att möta teater – och detta möte kan för en ung människa vara roligt och angeläget eller till och med fantastiskt och omvälvande!

Den vuxnes roll på teatern är viktig som länk till teatern och som förmedlare av lust, nyfikenhet och förväntan. Som lärare kan man både förbereda och efterarbeta teaterbesöket för att ge en nyckel till mötet mellan skola och teater – se förslag för respektive åldersgrupp.

Lärarens roll på teatern är viktig också i arbetet med att respektera och uppmuntra varje elevs egen smak och egna åsikter. Som lärare kan du utgå från din egen lust och nyfikenhet på vad du själv uppfattar och upplever av föreställningen. Diskutera gärna, fråga och lyssna. Man får tycka olika! För teater finns inget facit! Svåra frågor har inga enkla svar, men är utmärkta avstamp för diskussioner.

TEATER FÖR DE ALLRA YNGSTA – OM ATT GÅ PÅ TEATER MED BARN 0–6 ÅR

Har ni någonsin betraktat ett barn som, gripen, tittar på en teaterföreställning? Barnen har ett sätt att sträcka på kroppen, framåt mot scenen. Ögonen är vidöppna, blicken fast. Ansiktsuttrycket är ofta allvarligt, även om de skrattar. Därför att allt är på allvar, även fiktionen. (Fabrizio Montecchi, Teatro Gioco Vita)

TEATER LIGGER NÄRA LEKEN

Teater kan vara en plats för lustfyllt lärande och stimulans för fantasi och inlevelse. Barn skapar symboliska handlingar för att ge form åt tankar och känslor i leken. Teatern – liksom leken – har sina specifika regler och utspelas inom bestämda gränser. Både teater och lek utgår från rolleken (att pröva skilda roller), förvandlingen av verkligheten ("vi låtsas att") och förmågan att ge föremålen liv (som i dockleken eller dockteatern). När barnet leker tycker det sig i en viss mening vara någon annan (något annat) utan att ändå helt förlora medvetenheten om den "vanliga" verkligheten. Teater kan sägas vara en lek som uttrycker en mening om livet i konstnärlig form och barnen

känner igen teaterns rollekar från sin egen verklighet. På samma sätt som barn i leken kan förflytta sig mellan sin skapande lekvärld och verkligheten, kan de vandra mellan scenens och salongens världar. Teatern – liksom leken – är en värld där allt är möjligt. Teatern – liksom leken – är menings-skapande och speglar verkligheten. **Varje teaterföreställning är ett lekfullt äventyr, ett eget och unikt möte mellan skådespelare och publik.**

BEGRIPER SMÅ BARN KONST?

Lek och fantasi är grundläggande för barnets utveckling. Småbarnsåren är kanske de mest kreativa i en människas liv. Små barns relation till språket kan förstås som poetiskt, där ord och rytm blir leksaker i barnets språklekar. Barn använder symboler i leken för att bearbeta sina upplevelser. Också de minsta barnen är mottagliga för symboler och teaterns språk. Den yngsta publiken fascinerar av teaterns unika blandning av färg och form, rum och rörelse, musik, bild, ljus och språk. Också de små kan trollbindas av teaterns specifika stämning och förtrollande ögonblick.

Teater för små barn behöver inte vara entydig utan kan lika gärna vara motsägelsefull och komplex. Den kan ge utrymme för förundran, frågor och tolkningar. Småbarnspubliken är en ytterst kompetent och kunnig publik – på sina egna villkor!

Vi vuxna har ibland svårt att förstå att barnen inte behöver förstå – i betydelsen förstå vad vuxna som producerat teatern tänkt ut och vad vuxna i publiken förstått. De allra yngsta barnen har inte samma behov som vuxna av en tydlig handling från A till Ö.

De har sällan problem med sin förståelse, de skapar sin egen högst privata och unika föreställning utifrån de moment som intresserar dem – utan att försöka komma vuxenvärldens intentioner till mötes. Små barn uppfattar symboler och detaljer, de kan länge minnas skeenden och situationer från teatern som kan dyka upp i leken veckor eller månader efter teaterbesöket.

Ett barn kan inte uttrycka sin upplevelse med ord som vuxna kan – men det betyder inte att upplevelsen är mindre komplex. Ett litet barns känslor är starka och barnet har ännu inte lärt sig att kontrollera känslorna med hjälp av orden. Teater för små kan handla om de stora frågorna – livet och döden, kärlek och sorg, ensamhet och vänskap – på ett sätt som barn "förstår", även om det inte liknar vad vi vuxna "förstår". Ord och begrepp kan också ha olika innebörd för barn och vuxna. "Det var roligt när mamman grät", "Det var roligt när mamman

trodde lillebror var död" som några barn kommenterade en teaterföreställning kan betyda att teatern berörde, var spännande och intresseväckande, inte att den var komisk.

Barn ser och uppfattar teater utifrån sina egna erfarenheter. De skapar mening och betydelser i det de upplever från scenen – därför är barnteater mycket sällan meningslös för den yngsta publiken! Barn kan fastna för detaljer och fascinerar av enstaka moment som blir utgångspunkt i deras teaterupplevelse. Lyssna på det barn som vill berätta om teatern – eller lägg märke till det som bearbetas i leken, samma dag eller kanske veckor efter teaterbesöket.

Teater för de yngsta kan väcka känslor och ge barnen redskap att upptäcka nya dimensioner av världen och sig själva, en möjlighet för barn och vuxna att tillsammans dela en konstupplevelse.

"VAR FINNS VARGEN?"

– OM ATT SMÅ BARN SKAPAR MENING OCH KONSTRUERAR INNEBÖRDER

En grupp förskolebarn (4–5 år) var på dockteater och såg en föreställning om en liten gris och en råtta. Barnen hade tidigare hört sagan om De tre grisarna och vargen. Det hade en avgörande betydelse för deras upplevelse av föreställningen eftersom de drog slutsatsen att om det finns en gris på scenen så måste det också finnas en varg med. Under föreställningen sprids ett rykte bland barnen om att vargen ska komma. I samtalen med barnen efter föreställningen är vargen (som inte fanns med i föreställningen!) en figur som gjorde starkt intryck: "Det var en varg med och

det var en snäll varg. Han hade en sån lång näsa som vargar brukar ha." säger en pojke som i sin fantasi förvandlade råttan till varg. "Vargen stack in nosen – bara nosen syntes till" sade en annan pojke som hade vargen levande i sin tankevärld från teatern. En liten flicka insåg att vargen inte kom – dessvärre: "Vargen var vilse i skogen. Den skulle varit med för att det handlar om en varg." Några barn hade också olika lösningar på varför vargen inte kom: "Den hann inte", "Dom hann inte styra den". Vargen som inte var med var en av de viktigaste upplevelserna på teatern.

HUR LITEN FÅR MAN VARA I SALONGEN?

Barnpubliken blir allt yngre! I Sverige fick bebis-teatern ett starkt genomslag med **Babydrama** på Unga Klara i Stockholm (2006) som gestaltade det minsta barnets erfarenhet; att bli till, miraklet att födas och lusten att leva. Under 2000-talet har också flera dansföreställningar för de allra yngsta producerats. I Norge startades redan i slutet av 1990-talet projektet Klangfugl – sedan del av EU-projektet Glitterbird – där forskare och konstnärer tillsammans arbetar med konst och teater för en publik mellan 0 och 3 år. Med kunskap om modern spädbarnsforskning och lekforskning låter de utgångspunkten vara att barnet skall ha utbyte av – bli glada av – konst i ögonblicket, inte som led i uppfostran och utan tanke på nyttoaspekter. Den allra yngsta publiken är ofta koncentrerad och engagerad, ofta med stort allvar. De uttrycker sina reaktioner med kroppen, mimik, ljud – också genom imitation och härmning. Det finns ingen absolut åldersgräns för när det kan vara dags att börja gå på teater.

Lämplig ålder för barnpubliken kan ofta diskuteras. Jämnåriga barn i publiken kan uppfatta och uppleva föreställningen olika beroende på erfarenheter och referensramar. På teatern har man stor erfarenhet av publik i olika ålder, ofta genom provpublik och referensgrupper. **Det är viktigt att respektera den åldersgräns som teatern anger.**

HUR FÅR MAN UPPFÖRA SIG I SALONGEN?

Barn är spontana. Barn reagerar och tolkar snabbt och intuitivt det som händer på scenen. Ofta har de behov av att meddela sig med omvärlden –

skådespelare, kompisar och vuxna – för att pröva tankar och lufta känslor. Barnpubliken kommenterar ofta föreställningen direkt. Prat och viskningar i barnpubliken behöver inte betyda bristande koncentration – snarast tvärtom. Skådespelarna är vana vid detta och ser det som uttryck för publikens engagemang! Du är inte ensam om ansvaret för publiken, som medföljande vuxen behöver man inte hyscha och tillrättavisa barnen om de inte stör övriga barn i publiken – och det händer sällan!

Teatern tar också ansvar för mötet med publiken!

VAD GÖR JAG OM BARNET BLIR OROLIGT PÅ TEATERN?

En teaterupplevelse är beroende av situation och dagsform – både för skådespelare och åskådare. Små barn är unika individer med egna åsikter, erfarenheter och känslor – alla barn vill eller förmår kanske inte ta till sig teatern. För en ung publik kan det finnas många nya och omvälvande ting – en resa från eller en förändring av den invanda miljön, främmande barn och vuxna, nya lukter, intryck och överraskningar.

Det kan vara lockande och skrämmande – också samtidigt. Skådespelarna vet och förstår att det kan finnas barn i den yngsta publiken som reagerar med oro eller rädsla. Ibland räcker det med att ta det försiktigt en stund och låta barnet leda strategin (sitta i ett vuxet knä, hålla handen, hålla för ögonen, sitta tätt intill en kompis, krama ett medhäft gosedjur), ibland får man kanske fysiskt förflytta sig med barnet längre bak i lokalen eller nära dörren, kanske gå ut och vila en stund.

Barn är duktiga på att hitta strategier för att klara av eventuellt skrämmande moment, ofta hjälper de varandra som dessa 6-åringar på teater:

Klara: Jag höll för ögonen

Camilla: Jag satt bredvid Stina och höllde henne i handen.

Vuxen: Höll du henne i handen hela tiden?

Camilla: Ja.

Vuxen: Tyckte Stina också att det var läskigt?

Camilla: Hon tyckte att det var roligt.

Förskolebarn använder sig intuitivt av kroppsliga, icke-kognitiva strategier när de möter något skrämmande. Men det är inte farligt att bli rädd. Rädsla ingår i barnets utveckling och mognadsprocess. **Visst kan ett barn bli oroligt i en ny situation – men ta det lugnt, lyssna på barnet. Som vuxen ger du den trygghet som barnet behöver.**

DEN VUXNES ROLL

Den vuxna åskådaren har en viktig roll. Genom att vara intresserad och nyfiken förmedlar man uppmärksamhet och lust till barnen. Den vuxnes reaktioner styr till viss del barnets upplevelser och intryck. Små barn behöver bekräftelse på sina reaktioner och en uppmärksam vuxen kan bekräfta barnets upplevelser – av det som är skojigt, överraskande, läskigt eller sorgligt! Det ger trygghet och tillit som får barnet att våga ta emot en lustfylld upplevelse! **Som intresserad vuxen kan du stödja barnets upplevelse av teater.**

REFERENSLITTERATUR

Båråny, Ann-Sofie, *Babydrama*, Göteborg 2008

Barn - teater - drama, Centrum för barnkultur-forskning nr 32, Stockholms universitet 2000

Barns smak – om barn och estetik, Centrum för barnkultur-forskning nr 36, Stockholms universitet, 2004

För de allra små. Om att uppleva böcker, teater, film, konst och musik när man är liten, red. Margareta Sörenson, Rabén & Sjögren, Stockholm 2001

Helander, Karin, *Från sagospel till barntragedi. Pedagogik, förströelse och konst i 1900-talets svenska barnteater*. Carlssons, Stockholm 1998

Helander, Karin, *Barndramatik och barndomsdiskurser*, Studentlitteratur, Lund 2003, andra (rev.) upplaga 2014

Hellsing, Lennart, *Tankar om barnlitteraturen* (1963), Stockholm 1999

Hernes, Leif, Os, Ellen & Selmer-Olsen, Ivar, *Med kjaerlighet till publikum*, Oslo 2010

Ljungdahl, Camilla, *"GO BEBIS!, Ah hallo bebis och Prassel. Om danskonst för den allra yngsta publiken"*, Magisteruppsats, Centrum för barnkultur-forskning, Stockholms universitet 2015

Läroplan för förskolan Lpfö 98, reviderad 2010

Olofsson, Birgitta, Knutsdotter, *I lekens värld*, Stockholm 1992

Osten, Suzanne, *Babydrama. En konstnärlig forskningsrapport*, Stockholm 2009

Tamm, Maare, *Barn och rädsla*, Lund 2003

Tjukovskij, Korneij, *Från två till fem år*, 1975

Barncitat från uppsatser och rapporter från Centrum för barnkultur-forskning, Stockholms universitet, av bland andra Inga Karin Svärd.

ATT GÅ PÅ TEATER MED EN PUBLIK MELLAN 7 OCH 13 ÅR

De flesta barn kommer till teatern genom skolans eller förskolans försorg. Lärarnas och övriga vuxnas inställning till teater är därför av stor betydelse. Skolbarn förknippar tidigt teater med skolan och vuxenvärldens krav på begriplighet, fostran och nyttan av kunskap. Barnpubliken vet att de "bör" lära sig något på teatern och får ibland skoluppgifter att göra i samband med teaterbesöket – något som gärna kan undvikas eftersom det kan blockera möjligheten till en konstnärlig upplevelse.

OM BARNPUBLIKEN

Ibland är det lätt att dra förhastade slutsatser av stämningen i salongen. Vi tror gärna att tysta elever är mer intresserade än de som reagerar mer högljutt. Men skenet kan bedra:

Efter några föreställningar uppfattade ensemblen i en uppsättning att de tystare och lugnare sjätteklassarna var mer intresserade än de livligare och stökigare sjunde- och åttondeklassarna – medan det vid samtalen med eleverna framkom att det var tvärtom. Den stillasittande publiken hade deltagit mindre aktivt

och engagerat än den som sågs som en oroligare och mer okoncentrerad publik. (Brinch, 2003)

Barnpublik uttrycker känslor mer fysiskt än vuxenpubliken och på ett sätt som vi vuxna ibland missbedömer. Skratt kan bero på nervositet eller att föreställningen snuddar vid tabun eller pinsamheter, det kan spridas oro i salongen när föreställningen handlar om berörande situationer och starka känslor. Och ibland kan reaktioner i salongen vara riktade mot kamrater, lärare eller själva situationen – inte nödvändigtvis mot föreställningen.

OM STARKA KÄNSLOR PÅ TEATERN

Vuxna tycker om konst – böcker, filmer, TV-serier, teater – som inte alltid bara är rolig och spännande utan ibland också sorglig, smärtsam och känslomässigt berörande. Det gör barn också!

– Jag tycker att det var bra att morfar dog i pjäsen för då är det inte hela tiden så roligt utan nån gång tycker jag att det skall vara lite sorgligt så man kanske gråter lite

– Den här pjäsen var bra för att den var så allvarlig och lite ledsam

– Man blir både ledsen och tycker det är vackert på samma gång

Så låter det ofta när man talar med barnpubliken. Och även under en till synes tuff och cool jargong finns längtan efter att bli berörd – det har många teatersamtal visat genom åren! Visst finns det föreställningar som kan upplevas som skrämmande – men det är inte alltid som vi vuxna vet vad som upplevs som oroande. Barn har andra

referensramar, de utgår från sina egna erfarenheter och det mesta som sker på scenen kan man tala om och diskutera. En teaterupplevelse och ett teatersamtal ger möjligheter att bearbeta och tala om svåra frågor, barn vill bli tagna på allvar:

"Pjäsen var jättebra. För att de skrattade inte.

Det var allvarligt". Att tala om det svåra kan ge tröst. Vi vuxna har ett ansvar att samtala med barn också om livets mörka sidor och hjälpa dem att försöka förstå sin omvärld (Raundalen & Schultz, 2010). Och barn skapar ofta lyckliga slut när de behöver dem.

Mycket sällan – eller aldrig – är teatern mer otäck än vad barnens verklighet kan vara!

ATT TALA OM TEATERNS VERKLIGHETER

Barn diskuterar påfallande ofta vad som uppfattas som verkligt eller inte på teater. Ofta vill man tala om saker som verkar "konstiga" i betydelsen inte verklighetstroga. Ibland kan man samtala länge om detaljer som är "overkliga": ***Varför är han inte blöt när han kommer ur duschen?*** Men ofta är det den "inre" trovärdigheten som är viktig – om handling, roller och situationer upplevs som trovärdiga: ***Jag tyckte att det var bra att vi alla i publiken såg det eftersom nu vet man hur det är att vara ensam. Att man gör allt för att få vänner.***

Teater kan vara en plats för igenkänning och identifikation, empati och tröst. Det finns föreställningar som inte försöker vara "verklighetstroga" utan som använder symboler, musik, dans och bilder för att förmedla känslor, stämningar och upplevelser.

ATT TALA OM TEATERNS SPRÅK

Vuxenvärlden har ofta en större tilltro till den verbala texten som teaterns fundament än vad barnen har. Visserligen kan mycket subtila vändningar i texten uppfattas av barnpubliken, men kroppsspråk, rörelser, musik, kostymer och bilder upplevs ibland som det mest intressanta. Barnpubliken uppskattar ofta hantverksskickligheten vad gäller dekor, teknik och effekter – ett ämne som gärna diskuteras efter en föreställning.

"FÖRSTOD BARNEN VERKLIGEN DET HÄR?"

Ofta hör man vuxna omedelbart efter föreställningen fråga barnen om de "förstod" teatern – något vi sällan frågar varandra efter vuxenteater eller om vi lyssnat till musik eller sett en bild. Vi vuxna har ofta problem med begreppet förståelse i samband med barns teaterbesök – större problem än barnen själva.

Vuxenvärlden läser begreppet förståelse i betydelsen att förstå de vuxnas intentioner. Små barn har inga problem med sin förståelse. Förskolebarn och yngre lågstadiesbarn utgår helt från sina egna referensramar, väljer ut detaljer, situationer och bitar i föreställningen som intresserar dem och fogar samman dem till sin absolut egna föreställning.

Begreppet förståelse i betydelsen begriplighet introduceras ofta med skolan och skolundervisningens normer kring frågor och svar, rätt och fel. Men teaterupplevelser har inget facit! Barn lär sig snabbt att vuxna gärna ser förståelse som ett kriterium på kvalitet.

I samband med en uppsättning som var gjord som ett fantasifullt drömspel, byggt på lösa associationer och drömmar utan berättande handling, kommenterade en grupp nioåringar teatern såhär:

- *Teatern var rolig och sorglig och man förstod väldigt mycket också*
- *Det som var bra var att man förstod vad handlingen var i historien*
- *Jag tyckte teatern var väldigt bra. Den var också lätt att förstå*

Barnen visste att vuxenvärlden blir nöjd om barnen säger sig förstå och de här barnen ville gärna vara vuxenvärlden till lags. I samtal med barnen visade det sig senare att de upplevt helt olika saker och magiskt teatrala världar utifrån varje barns egna erfarenheter.

Teater går inte alltid att "förstå" i bemärkelsen att få entydiga svar på enkla frågor. Teater kan ställa frågor utan att ge svar. Teater kan uppmuntra till eftertanke eller diskussion, vara omvälvande och berörande, trist eller underhållande. Ibland kan teaterföreställningen uppfattas som obegriplig, tråkig eller dålig. Utgå då från frågan vad eleverna tror att teatern vill berätta och fundera tillsammans på varför det inte fungerade – det kan leda till stimulerande diskussioner om innehåll och form.

Barn tolkar teater utifrån sina livserfarenheter även när teatern inte är föreställande eller begriplig – på samma sätt som när världen inte är enkel eller begriplig. Barn kan genom möten med och samtal om teater fundera över sin egen verklighet. **Teater kan vidga verkligheten, öppna för fantasin, ge**

plats för det oväntade, mångtydiga och överraskande. Och även teater som uppfattas som obegriplig kan leda till intressanta samtal!

OM TEATER OCH SKOLARBETE

Fundera gärna på om teaterbesöket behöver knytas direkt till en skoluppgift. Utan krav på "läxa" i form av handlingsresumé etc. kan det vara mer lustfyllt att gå på teater – och utbytet av föreställningen kan bli minst lika stort och berikande!

I vissa klasser är man van att skriva om händelser man varit med om, i dag- eller bänkböcker. Gör gärna det efter teaterbesöket – men med mer vikt på själva upplevelsen och mindre på exempelvis rättstavning och korrekt meningsbyggnad. I en publikundersökning utspelades följande samtal mellan den vuxne intervjuaren och några elever ur årskurs 7:

Vuxen: Brukar ni prata efteråt när teatern har varit?

Håkan: Ja, det är det som är jobbigast.

Vuxen: Det är det som är det jobbigaste?

Håkan: Ja, och så ska man skriva en hel uppsats om vad den handlar om, man bara ...(Han gör miner och gestikulerar).

Vuxen: Och det är inget roligt?

Matilda: Nej (resten av gruppen instämmer).

Vuxen: Nej... blir det så att man måste lära sig allting?

Matilda: Ja...

Håkan (avbryter henne): Ja, det känns som om man pluggar samtidigt bara..."jaha, nu gjorde han så...jaha..."

Vuxen: Måste man komma ihåg allting?

Matilda: Ja, och så måste man komma ihåg vad allting handlar om, å ska man skriva ned det så där riktigt.
(Brinch, 2003)

Kanske hade teaterbesöket uppfattats som mer positivt om man hade kommit ifrån "pluggkänslan" med pliktskyldigt uppsatsskrivande? Kanske hade ett samtal som utgått från elevernas egna behov, tankar och upplevelser av föreställningen gett mer utbyte?

Men visst kan scenkonsten inbegripa lärande och förståelse. Kognitionsforskaren Peter Gärdenfors lyfter fram ett motivationsstyrt lärande (som i informellt eller naturligt lärande) som omfattar möjligheten att uppfatta mönster och sammanhang i tillvaron och leder till en fördjupad förståelse. Han förespråkar vikten av verktyg som visualisering, lek och berättelser (Gärdenfors, 2010) – självklara delar inom teaterkonsten.

REFERENSLITTERATUR

Aulin-Gråhamn, Lena, Persson, Magnus, Thavenius, Jan, *Skolan och den radikala estetiken*, Studentlitteratur, Lund 2004

Barn - teater - drama, Centrum för barnkulturforskning nr 32, Stockholms universitet 2000

Barns smak – om barn och estetik, Centrum för barnkulturforskning nr 36, Stockholms universitet, 2004

Brinch, Rebecca, *Jordens ensammaste. En analys av en barnteaterföreställning och mötet med dess unga publik*, Centrum för kulturforskning, Växjö 2003

Gustafsson, Birgitta, Fritzén, Lena, Idag ska vi på teater. Det kan förändra ditt liv. Om barnteater som *meningsskapande i skolan*, *Institutionen för pedagogik*, Växjö universitet 2004

Gärdenfors, Peter, *Lusten att förstå: om lärande på människans villkor*, Stockholm 2010

Helander, Karin, *Från sagospel till barntragedi. Pedagogik, förströelse och konst i 1900-talets svenska barnteater*. Carlssons, Stockholm 1998

Helander, Karin, *Barndramatik och barndomsdiskurser*, Studentlitteratur, Lund 2003, andra (rev.) upplaga 2014

Helander, Karin, " *Den var rolig och så lärde man sig nånting, men jag kommer inte på vilket det var.*" Om barnteater och receptionsforskning, *Locus* 3-4/11, Stockholms universitet

Introduktion till filmpedagogik (red. Malena Janson), Malmö 2014

Lidén, Ellinor, *"Interkulturella perspektiv på scenkonst för barn och unga"* Slutrapport till Statens kulturråd, Stockholm 2012

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011

Raundalen, Magne & Schultz, Jon-Håkon, *Kan vi prata med barn om allt? De svåra samtalen*, Lund 2010

Roos Sjöberg, Jeanette, *I gränslandet mellan scen och publik. Nycklar till teater – med drama som metod*, Dalateatern 2000

ATT GÅ PÅ TEATER MED SKOLPUBLIK FRÅN 13 ÅR

De flesta barn och ungdomar kommer till teatern genom skolans försorg. Lärarnas och övriga vuxnas inställning till teater är därför av stor betydelse. Skolelever förknippar tidigt teater med skolan och vuxenvärldens krav på fostran och nyttan av kunskap. De vet att de "bör" lära sig något på teatern. Ibland är det lätt att dra förhastade slutsatser av stämningen i salongen.

Vi tror gärna att tysta elever är mer intresserade än de som reagerar mer högljutt. Men skenet kan bedra. En på ytan orolig publik kan vara mer intresserad och engagerad än den tysta. Ung publik uttrycker känslor mer fysiskt än vuxenpubliken och på ett sätt som vuxna ibland missbedömer. Skratt kan bero på nervositet eller på att föreställningen snuddar vid tabun eller pinsamheter. Det kan spridas oro i salongen när teatern handlar om berörande situationer och starka känslor. Och ibland kan reaktioner i salongen vara riktade mot kamrater, lärare eller själva situationen – inte nödvändigtvis mot föreställningen.

Respektera varje elevs syn på föreställningen – lyssna på dem som vill diskutera!

Några vill kanske ha sin upplevelse för sig själv, åtminstone direkt efter föreställningen:

Jag blev så starkt berörd att jag hade en obehagskänsla i kroppen efteråt! Efter föreställningen ville jag inte riktigt prata om pjäsen, tills känslorna hade lagt sig. (Publikröst ur Ung scen/öst)

UNGA RÖSTER OM TEATER

Teater kan skildra vad det är att vara människa, livet, döden, kärleken, samhället – allt det som upptar unga människors tankar och känslor. Därför kan teatern också utmana och ställa frågor. Inlevelsen och insikten i det som sker på scenen kan stärka självkänslan. Åsikterna om teater går ofta starkt isär:

När vi gick därifrån var nog den allmänna uppfattningen att den var konstig. Några tyckte att den var dålig, medan andra var helt fascinerade och uppfyllda av den. Jag visste inte riktigt vad jag skulle tycka, men jag hade fått en aha-upplevelse – kan teater vara så här? Den väckte lusten att se fler teaterpjäser eftersom det verkade finnas så mycket nytt att upptäcka. (Publikröst, Ung scen/öst)

ATT TALA OM TEATERNS VERKLIGHETER

Upplevelse och inlevelse kan ge jordmån för diskussion och reflektion. Under efterarbetet kan man exempelvis diskutera pjäsens handling och om innehållet känns angeläget – varför är det aktuellt? Eller varför inte? Ofta är det ett bra avstamp att tillsammans försöka formulera och beskriva det man sett och upplevt – kanske genom att var och en

(eller de som vill) får berätta om något i föreställningen som man särskilt minns. Ibland säger eleverna att de inte "förstått" – då kan en minnesruna vara ett sätt att sätta ord på upplevelsen. Och allt kanske inte behöver vara begripligt, utan kan bara vara just en upplevelse eller en känsla, som när man lyssnar till ett musikstycke. Olika personer "förstår" olika – det är en utmärkt grund för att bryta sina tankar och åsikter mot andras. Ofta är det berikande och fördjupande att tillsammans försöka beskriva det man tycker en föreställning handlar om.

Börja gärna diskussionen med att samtala kring föreställningens handling, ämne, angelägenhet, aktualitet etc. innan man kommer in på värderingar och smak – då blir samtalet ofta mer engagerat och nyanserat.

Ung publik diskuterar ofta vad som uppfattas som verkligt eller inte på teater, om det som verkar "konstigt" i betydelsen inte verklighetstroget. Men ofta är det den "inre" trovärdigheten som är viktig – om handling, roller och situationer upplevs som trovärdiga. Det finns föreställningar som inte försöker vara "verklighetstroga" utan som använder symboler, musik, dans och bilder för att förmedla känslor och stämningar.

TEATER OCH EXISTENTIELLA FRÅGOR

Ungdomar har ofta ingen teatervana och kan tycka att teater är "konstigt" – samtidigt har det visat sig att ung publik ofta engagerar sig, kanske genom spontana kommentarer och reaktioner på en föreställning. Ofta handlar teater om stora frågor, relationer och existentiella ämnen – något som intresserar unga människor och väcker lust till

diskussion. Barn och unga – liksom vuxna – relaterar teaterföreställningens innehåll och teman till sin egen verklighet: **föreställningen blev djup, men djup för en själv.** Teaterns förmedling av känslor och tankar får spegla den värld de själva lever i. Teater kan vara en plats för igenkänning och identifikation, empati och tröst. Låt teatern vara en utgångspunkt till att diskutera existentiella frågor.

TEATER OCH SAMHÄLLE

Teaterns bild av samhället jämförs med den egna samhällssynen och den unga publiken refererar teaterns gestaltning av en problematik till egna erfarenheter. Ung publik uppskattar teater som handlar om det som känns angeläget, som visar vad som **är problem i samhället, så att folk förstår att det är ett problem, genom teater. För det är nästan bästa sättet att få fram det budskapet** (elevintervju ur Lund, 2004). Många teatrar bjuder idag också in till interaktiv teater där elevpubliken får en betydligt mer aktiv plats och möjlighet till delaktighet i teaterhändelsen. Lita på teaterns förmåga att genomföra publikmötet. Låt teatern vara en utgångspunkt till att diskutera samhällsfrågor.

DEN UNGA PUBLIKEN

Ung publik idag är kompetenta kulturkonsumenter. Utbudet av musik och texter av skilda genrer liksom filmer, TV-program i en mängd kanaler och IKT-kulturens virtuella världar sköljer över den unga människan i mediesamhället. Teatern erbjuder en unik kulturell mötesplats med sin specifika närvarokänsla av ögonblickets konst.

Ungdomars uppfattningar och upplevelser av teater skiljer sig ofta från vuxnas. Ungdomspubliken uppskattar i högre utsträckning än vuxna själva innehållet i dramat, utåtriktade handlingsförlopp, starka känslor och drastiska kontraster mellan komik och allvar. Det är viktigt att se teaterbesöket som något som kan vara intressant här och nu – utan biavsikter att fostra in unga i en rådande vuxensmak.

I en studie om ungas perspektiv på kultur (Ernst, Lorentzon & Wester, 2013) framgår att många ungdomar önskar ett varierat utbud. De vill utmanas

mer i kulturaktiviteterna och önskar en större tillit till deras förmåga att tillgodogöra sig konstnärliga uttryck. Flera menar att det är roligt att analysera och diskutera teaterföreställningar eller litteratur i skolan. En elev formulerar sin syn på kultur såhär: **Kultur för mig är lika viktigt som att andas. Om man inte skulle kunna höra musik, spela musik, se saker – det är ju en del av vår vardag. Det är vi.** Skolan har ett ansvar att erbjuda en mångfald konstnärliga uttrycksformer och främja det lustfyllda mötet med konsten, möjligheter till konstnärliga upplevelser och gärna också det goda samtalet som rum för tankeutbyten och reflektioner.

REFERENSLITTERATUR

Att delta på djupet. Publikinteraktion i scenkonst för barn och unga, red. Tova Gerge, ung scen öst, 2014

Aulin-Gråhamn, Lena, Persson, Magnus, Thavenius, Jan, *Skolan och den radikala estetiken*, Studentlitteratur, Lund 2004

Barn - teater - drama, Centrum för barnkulturforskning nr 32, Stockholms universitet 2000

Brinch, Rebecca, *Jordens ensammaste. En analys av en barnteaterföreställning och mötet med dess unga publik*, Centrum för kulturforskning, Växjö 2003

Ernst, Manilla, Lorentzon, Ylva & Wester, Moa, *"Barn, kultur och kulturutbud – förutsättningar och förväntningar". En pilotstudie om att lyfta barns och ungas perspektiv*, Centrum för barnkulturforskning/Stockholms kulturförvaltning 2013

Gustafsson, Birgitta, Fritzen, Lena, *Idag ska vi på teater. Det kan förändra ditt liv. Om barnteater*

som meningsskapande i skolan, Institutionen för pedagogik, Växjö universitet 2004

Helander, Karin, *Från sagospel till barntragedi. Pedagogik, förströelse och konst i 1900-talets svenska barnteater*. Carlssons, Stockholm 1998

Helander, Karin, *Barndramatik och barndomsdiskurser*, Studentlitteratur, Lund 2003, andra (rev.) upplaga 2014

Lund, Anna, *Iscensättningar och upplevelser. Om barn- och ungdomsteater och dess möte med ung publik*, Växjö universitet 2004

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011

Roos Sjöberg, Jeanette, *I gränslandet mellan scen och publik. Nycklar till teater – med drama som metod*, Dalateatern 2000

Ung scen/öst, Östgötateatern 2005

FÖRE TEATERBESÖKET

LÄRARENS/DEN VUXNES ROLL FÖRE OCH PÅ TEATERBESÖKET

Förbered eller efterarbota teaterbesöket efter lust och förmåga! Om det finns möjlighet – utgå gärna från teaterns eget material. Läraren behöver inte vara expert på föreställningens innehåll, tematik eller problemställningar. Läraren är en åskådare som i likhet med eleverna har sin helt egna upplevelse.

- Förbered barnen genom att vara tydlig med de praktiska förutsättningarna inför teaterbesöket (bussresa, tid, plats).
- Berätta om skillnaden mellan teater och bio/film, att teater är direktkommunikation och att publiken är medskapande! Det som händer i salongen påverkar vad som händer på scenen.
- Ta gärna reda på vad föreställningen handlar om för att ge en liten försmak på vad som väntar – men inte för detaljerat.
- Det kan vara bra att som vuxen vara förberedd på de ämnen och frågor som föreställningen behandlar – även om barnen väljer att intressera sig för helt andra saker i föreställningen.

- Om möjligt – var generös med tiden före och efter teatern.
- Om möjligt – låt teaterupplevelsen sjunka in utan stress, kanske finns det tid för att dröja sig kvar, titta lite mer på teaterns dekor och rekvisita, tala en stund med skådespelarna.
- Syftet med förarbetet är att väcka lust och intresse för föreställningen. Det kan också vara att ge en grundförståelse för teaterns språk och att ge impulser till tankar kring föreställningen.
- Introducera gärna själva ämnet för föreställningen genom att läsa om tematiken för föreställningen, författaren, den tid när pjäsen skrevs och/eller när den utspelas etc – kanske med hjälp av tips från teatern. Däremot behöver man inte ge en alltför detaljerad handlingsredogörelse – teater skall också vara överraskning, en upplevelse i sig!
- Undvik att göra teaterbesöket till en skoluppgift med krav på "läxa" i form av handlingsresumé etc. Då blir det mer lustfyllt att gå på teater – och utbytet kan bli minst lika stort och berikande!

EFTER TEATERBESÖKET

HUR KAN MAN EFTERARBETA TEATERBESÖKET?

Ungdomar lever idag i ett oerhört snabbt mediasamhälle där det inte alltid finns utrymme för eftertanke. Ett samtal kring en teaterföreställning kan ge plats för reflektion och fördjupning.

Grundförutsättningen är att alla åsikter har samma tyngd – elevers som lärares. Man kan och får tycka olika, man har skilda åsikter och olika smak. Det spännande är när man försöker lyssna på varandra och när man kan jämföra synpunkter och upplevelser.

OBS! Börja gärna diskussionen med att samtala kring föreställningens handling, ämne, angelägenhet, aktualitet etc. innan man kommer in på värderingar och smak – då blir samtalet ofta mer engagerat och nyanserat. Det finns känslor och upplevelser som man inte kan – eller ska behöva kunna – formulera utan som man behöver fundera på och reflektera över ifred. Och det finns tankar och känslor som det är härligt att få diskutera med andra efter teatern.

MINNESRUNDA

Man kan börja ett samtal om föreställningen på många sätt. Ibland kan det vara bra att starta med en minnesrunda. Alla får fundera en liten stund – kanske medan man blundar – för att komma ihåg en scen eller en situation som man särskilt minns från föreställningen. När alla är färdiga får de i tur och ordning berätta om sitt minne.

Ibland kan det vara på sin plats att eleverna får berätta för varandra två och två innan de berättar för hela gruppen/klassen. Eller så kan man rita eller skriva ner sitt minne innan man diskuterar. Med minnesrundan kan man skapa en gemensam bas för att återberätta föreställningen och hitta olika tolkningar och synpunkter på centrala scener, teman och aspekter. (Denna och andra dramapedagogiska övningar finns beskrivna i *I gränslandet mellan scen och salong*, Roos Sjöberg, 2000).

TEATERSAMTAL MED YNGRE BARN

- Låt barnen diskutera, fundera, tycka och tänka kring föreställningen.
- Kanske har barnen fått något program, en bild eller ett minne från teatern att tala om. Men respektera de barn som vill ha sin upplevelse i fred! Det kan ta tid att smälta konstupplevelser – ibland kan minnen från en teaterföreställning dyka upp i lek eller samtal veckor eller månader efter att den ägt rum.
- Om man vill kan man uppmuntra tecknande, målande, barnens eget teaterspel eller docklek utifrån föreställningen. Låt föreställningen bli ett avstamp för fantasi, kreativitet och barnens eget skapande.

TEATERSAMTAL MED SKOLBARN/ELEVER

Ett samtal kan börja med lärarens nyfikenhet på elevernas synpunkter, inte bara på om de tyckte det var bra eller dåligt utan på vad de tyckte föreställningen handlade om: Vilken historia berättas? Känner jag igen mig? Samtalet kan även kretsa kring föreställningen utifrån att innehållet gestaltas

genom teaterns eget specifika och mångfacetterade språk av text, ljud, bild och rörelse.

HUR – MED VILKA MEDEL – BERÄTTAR MAN PÅ TEATERN?

- Hur beskrivs tid och miljö i dekorationer, ljus och kostymer, musik och ljud?
- Hur beskrivs karaktärerna genom skådespelarna?
- Hur beskrivs karaktärerna genom kostymerna?
- Hur beskrivs känslor och stämningar i dekorationer och kostymer, ljus och ljud, musik och rörelse? Och i skådespelarnas roller och spel?
- Finns det speciellt viktiga scener, situationer och händelser? Motivera!

VILKA KÄNSLOR OCH TANKAR VILL FÖRESTÄLLNINGEN FÖRMEDLA OCH VAD VILL FÖRESTÄLLNINGEN BERÄTTA?

- Vad handlar föreställningen om?
- Kan jag känna igen mig eller andra i det föreställningen berättar?
- Är det realistiskt (verklighetsbeskrivande), mytologiskt (utifrån myter, arketyper) etc. berättat?
- Finns det symboler eller bilder i föreställningen som man kan tolka på olika sätt – och i så fall hur?
- Kan man tänka sig en fortsättning på föreställningen – vad hände sedan?

TEATER GER MÖJLIGHETER ATT FÖLJA LÄROPLANEN

I läroplanen för skola och förskoleklass (2011) uttrycks tydligt målet att eleven ska kunna använda kunskaper från de humanistiska och estetiska kunskapsområdena och ta del av uttrycksformer

såsom språk, bild, musik, drama och dans samt ha utvecklat kännedom om samhällets kulturutbud. Där formuleras också att eleven skall få uppleva olika uttryck för kunskaper, känslor och stämningar och att "Medvetenhet om det egna och delaktighet i det gemensamma kulturarvet ger en trygg identitet som är viktig att utveckla tillsammans med förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar." I läroplanen för förskolan (Lpfö 98, reviderad 2010) betonas grundläggande värden som medkänsla, inlevelse och kulturell mångfald. Förskolans uppdrag handlar också om att ge utrymme för reflektion över livsfrågor, erbjuda delaktighet i kulturarv, utveckla den kulturella och kommunikativa kompetensen, stimulera fantasin och förmågan till symboliskt tänkande samt bilda sig utifrån sinnliga och estetiska aspekter.

Låt teatern vara en möjlighet att följa läroplanernas övergripande mål att varje barn

- kan leva sig in i och förstå andra människors situation,
- kan använda sig av ett kritiskt tänkande och självständigt formulera ståndpunkter,
- kan använda och ta del av många olika uttrycksformer såsom språk, bild, musik, drama och dans samt ha utvecklat kännedom om samhällets kulturutbud,
- utvecklar sin skapande förmåga och sin förmåga att förmedla upplevelser, tankar och erfarenheter i många uttrycksformer som lek, bild, rörelse, sång och musik, dans och drama.

I läroplanen (2011) betonas: "Utbildning och fostran är i djupare mening en fråga om att överföra och utveckla ett kulturarv – värden, traditioner, språk,

kunskaper – från en generation till en annan” liksom att ”Skolan har i uppdrag att överföra grundläggande värden och främja elevernas lärande för att därigenom förbereda dem för att leva och verka i samhället.” Vidare formuleras att ”Eleverna ska kunna orientera sig i en komplex verklighet” och att det är nödvändigt att eleverna utvecklar sin kritiska förmåga och kan inse konsekvenserna av olika alternativ. I skolans uppdrag ligger att ge utrymme för olika kunskapsformer. Teaterföreställningar och teatersamtal ger möjlighet till att fundera över värden och värderingar, historiska och etiska perspektiv, kulturell mångfald samt att utveckla en konstruktivt kritisk förhållningssätt och förståelse för en komplicerad samtid.

Använd teaterföreställningen som ett redskap för att följa skolans uppdrag för hur eleverna kan utveckla sin förmåga till kommunikation och dynamiskt tänkande, hur språk, kultur, samtal, lärande och identitetsutveckling är tätt förknippade och hur skolan ska stimulera elevernas personliga ställningstaganden kreativitet och nyfikenhet. Teatern är en fantastisk plats för att ”främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse” – för att öppna nya världar som ger möjligheter till inlevelse, upplevelser, empati och förståelse; till reflektion och samtal.

TILL SIST

Barn har rätt till kulturella och konstnärliga upplevelser utifrån Konventionen för barnets rättigheter.

Barnrättskonventionens artikel 31 formulerar barnets rätt att till fullo delta i det kulturella och konstnärliga livet.

Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till barnets ålder samt rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet. Konventionsstaterna skall respektera och främja barnets rätt att till fullo delta i det kulturella och konstnärliga livet och skall uppmuntra tillhandahållandet av lämpliga och lika möjligheter för kulturell och konstnärlig verksamhet samt för rekreations- och fritidsverksamhet.

Karin Helander, professor i teatervetenskap och tidigare föreståndare för Centrum för barnkulturforskning vid Stockholms universitet har arbetat med teater för barn och ungdom utifrån flera perspektiv. Under 1970-talet som skådespelare och regissör, under 1980-talet som musikteaterpedagog i skolan (från lågstadium till gymnasium) samt inom den kommunala musikskolan, sedan 1994 som teater- och barnkulturforskare samt kritiker av barn- och ungdomsteater på *Svenska Dagbladet*. Karin Helander har publicerat böcker om svensk barnteater (*Från sagospel till barntragedi. Pedagogik, förströelse och konst i 1900-talets svenska barnteater*, Stockholm 1998, samt *Barndramatik och barndomsdiskurser*, Lund 2003/2014) och ett stort antal artiklar i ämnet samt har också i hög utsträckning arbetat med forskning kring barns och ungdomars upplevelser av teater (sammanställt bl. a i artiklarna ” ’Det var roligt när mamman grät’ – barns tankar om teater” i *Barns smak – om barn och estetik*, Centrum för barnkulturforskning, 2004 och ” ’Den var rolig och så lärde man sig nånting, men jag kommer inte på vilket det var.’ Om barnteater och receptionsforskning”, *Locus* 3-4/11, Stockholms universitet).

DANS I FÖRSKOLA OCH SKOLA

I ett samhälle där vi har lärt oss att förstå allting, finns det allt mindre utrymme för den egna fantasin och det egna skapandet av berättelser, känslor, emotionella och atmosfäriska bilder som kittlar vår fantasi. Där i denna ordlösa kommunikation finns även dansen, som ett sceniskt uttryck. (Kenneth Kvarnström, YOUYOUYOU)

DEN PROFESSIONELLA DANSENS ROLL I FÖRSKOLA OCH SKOLA

Dans som sceniskt uttryck blir allt vanligare och det blir fler och fler, stora som små, som tar del av det dansutbud som finns. I skolans och förskolans värld förknippar många dansen till eget skapande, rörelse och hälsosamma effekter, det vill säga danspedagogiska aspekter.

Isadora Duncan, en banbrytande pionjär inom den moderna dansen, menade redan under början av 1900-talet att barn har rätt att både få utöva och uppleva konst. Detta argumenteras det fortfarande för, bland annat av dansläraren och författaren Jacqueline M. Smith Autard i boken *The Art of DANCE in Education*. Hon menar att upplevelse och uppskattning av dansföreställningar är minst lika viktiga i danspedagogisk undervisning som det egna skapandet. Likaså erkänner FN:s konvention om barnets rättigheter i artikel 31 att barn har rätt

att fritt delta i det konstnärliga och kulturella livet och i läroplanen för grundskolan står: Elever ska få uppleva olika uttryck för kunskaper. De ska få pröva och utveckla olika uttrycksformer och uppleva känslor och stämningar. Det handlar med andra ord om upplevelser, uttrycksformer och olika kunskaper, inte bara om eget skapande. Dansföreställningar kan öppna nya världar!

Skolan har enligt läroplanen ansvar för att låta elever utveckla kännedom om samhällets kulturutbud. Gymnasieläraren Lisa Eklöv (2015), som aktivt arbetar med konst och kultur i skolarbetet, skriver: Lärarens arbete handlar mycket om att visa elever sådant de inte skulle ha funnit på egen hand och erbjuda kopplingar mellan deras egen värld och andra världar. Genom att låta barn och unga gå på dansföreställningar knyts kontakter med danskonsten, en kontakt som annars kanske aldrig inträffat.

Vid varje dansföreställning skapas någonting nytt mellan scen och salong. Dansen gestaltar livet, kan ställa omvälvande frågor och väcka känslor. Dansen vill utmana och skildra både oss själva och vår omvärld, något som kan göra avtryck hos eleverna. Kritiskt tänkande är exempel på vad som kan stimuleras när dans som sceniskt uttryck får ta plats i förskola och skola, vilket är en annan typ av kunskap än om de hade fått dansa själva tillsammans med en danspedagog. Det handlar med andra ord om olika typer av upplevelser.

Liksom teaterföreställningar sker dansföreställningar på vuxenvärldens villkor. Koreografin skapas efter rådande barnsyn. Barn och ungas egna tankar, förståelser och upplevelser blir därmed extra viktiga att lyfta fram efter ett dansbesök!

DANS ÄR RÖRELSE?

I alla tider har dansen varit närvarande i människans liv. Den har funnits som naturligt inslag i ritualer världen över och den utövas som tävlingssport, motion, spontant till musik, i sociala medier och på professionella dansscener. Dansen förknippas ofta med rörelse.

Rörelse sker naturligt för de allra yngsta och leenden sprids när ett barn för första gången rör sig gungande i takt till musik. Barnet är estetiskt orienterat och upptäcker sin omvärld med sin kropp och sina sinnen genom att smaka, lyssna, röra och titta.

I dansen sker också ett utforskande där kropp och rörelse ofta är centrala, men inte alltid. En dansföreställning är en helhetsupplevelse där många estetiska komponenter sammanstrålas, exempelvis ljud, ljus, form, kropp och kostym. Dansföreställningar kan innehålla långa monologer eller ha scenografi som får mer fokus än dansarnas kroppar. De kan även innehålla partier där dansaren står helt still. Ibland är föreställningen tydligt präglad av en dansstil såsom balett, modern dans eller streetdance och ibland vill inte koreografen paketera in föreställningen inom en viss genre. Här kan ingången vara att låta sig överraskas, och inte fastna i tankar som "men det här var väl inte dans?". Koreografer och danskonstnärer arbetar ständigt med att tänja på gränser och utforskar vad dans kan eller inte kan vara, vilket innebär att publikens tolkningar får vara minst lika utforskande! Den ena dansföreställningen behöver inte vara den andra lik. Gå gärna på flera föreställningar så barnen och ungdomarna kan få ta del av ett vidgat dansperspektiv. Kanske möter de dansen bara i förskolan eller skolan och då kan erfarenhetens betydelse vara avgörande för vilken relation som skapas till dansen som sceniskt uttryck.

DANSENS SPRÅK

En dansföreställning skapas mellan dansare och publik. Stämningar och känslor som dansarna förmedlar med sina kroppar kan sätta spår i barnens egna kroppar. Det kan kännas ledsamt, oroligt, glatt eller spännande. Det kan också hända att kroppen följer med och reagerar spontant på rörelser, ljud, ljus eller scenografi. Vissa barn kanske bara måste härma de rörelser som sker på scen och det är inte ovanligt att en barnpublik rör sig på ett helt annat sätt efter föreställningen än innan. En högstadielärov beskriver det som Följa John. Man följde efter deras rörelser... När de var långsamma blev man själv långsam och när de var snabba så blev man själv snabb (Publikröst ur Ljungdahl, 2015a:2).

Vid en dansföreställning är det inte ovanligt att reaktionerna sätter sig i kroppen först, som en känsla eller rörelse, snarare än intellektuellt. Därför är det viktigt att låta eleven känna och reagera på sitt egna personliga sätt. Ett parti kan upplevas som underhållande för en vuxen men sorgligt av ett barn. Låt gärna tolkningarna av dansföreställningen vara många!

Dansen bygger inte, till skillnad från teatern, på text vilket både barn och vuxna kan reagera på: *Det första jag tänkte på var "Oj, ska de inte säga något?" (som X, ett barns namn, utbrast i början) för jag vet av erfarenhet att barnen förväntar sig att de som spelar ska prata, men det kanske bara är en känsla. Sedan när musiken kom igång blev jag glad i kroppen, precis som barnen ville jag också ställa mig upp och dansa ... (En förskolepedagog ur Ljungdahl, 2015a:14)*

Dansföreställningar kommuniceras genom kropp, rörelse, musik, gester, färg, form och som oftast helt utan tal. Går det då att uppleva någon slags röd tråd

eller ett tema? Pedagogikforskaren Gunvor Løkken menar att människor oftast förknippar kommunikation med det talade språket. Detta blir enligt Løkken missvisande eftersom kroppslig kommunikation, som gester, är människans främsta uttrycksmedel:

Om vi accepterar att det talade ordet kan betraktas som en meningsfull kroppslig handling på samma sätt som andra gester, skulle gester och handlingar, såväl som tal, vara likvärdiga aspekter av samma sak: att vi som mänskliga kroppssubjekt, vare sig vi är stora eller små, strävar mot och söker varandra på flera betydelsefulla sätt. (Løkken 2006:38)

Det yngsta barnet förväntas kommunicera på flera sätt tills hen kan prata. Efter det blir det talade språket "kommunikationsnormen". Enligt Lgr 11 i svenska ska dock elever uppmuntras till att kommunicera på rika och varierade vis:

Språk är människans främsta redskap för att tänka, kommunicera och lära. Genom språket utvecklar människor sin identitet, uttrycker känslor och tankar och förstår hur andra känner och tänker. Att ha ett rikt och varierat språk är betydelsefullt för att kunna förstå och verka i ett samhälle där kulturer, livsåskådningar, generationer och språk möts.

Dansen synliggör kroppens olika uttryckssätt och kan därmed öppna nya kommunikativa världar.

Några gymnasieelever diskuterar skillnaden mellan att gå på teater och att gå på dans och menar att ***dans kan man tolka som man vill men teater har en mer förutsagd handling, det är lättare att komma ihåg ord och handlingar än dans, teater är tydligare medan man måste anstränga sig mer för att förstå baktankarna med dans*** (publikröster

ur Ljungdahl, 2015a:15). Oavsett hur den ordlösa kommunikationen tas emot kan både elever och lärare med utgångspunkt från dansföreställningen fortsätta att utforska kommunikation och rörelse och därmed vidga sitt språk.

LÄRARENS ROLL

Ibland kan det vara svårt för både barn och vuxna att veta hur de ska reagera vid en dansföreställning, kanske på grund av att det är första gången för båda två. Låt kroppen reagera spontant och lyssna in känslor som uppkommer, snarare än att leta efter en handling som kanske inte finns där. Du som lärare har möjlighet att uppleva föreställningen tillsammans med barnen. Är du engagerad kan barnen ha lättare att bli engagerade.

Ta gärna reda på vad som krävs innan. Ska vi medverka? Vissa dansföreställningar bygger på delta-gande och då är det viktigt att vuxna och barn möts i upplevelsen. Kanske uppmuntras ni till att ta av era skor och strumpor och att i vissa partier, eller under hela föreställningen, medverka tillsammans med dansarna. Det är dansarnas roll att skapa en trygg miljö. Lärarens roll blir att uppleva miljön tillsammans med barnen.

Ibland sker efterföljande samtal eller rörelseworkshops i samband med en föreställning, men inte alltid och ibland väldigt kort. Vid några föreställningar ges en lärarhandledning som läraren kan använda, men dansarnas främsta uppgift är att skapa en föreställning. Lärarens roll kan vara att förvalta upplevelsen och att ge verktyg till eleverna så att de kan fortsätta reflektera och resonera kring dansföreställningen. Tips på verktyg finns under rubriken ***Vad händer efter dansbesöket?***

OM ATT GÅ PÅ DANS- FÖRESTÄLLNINGAR MED BARN OCH UNGA

När elever möter konst och kultur i skolsammanhang ställs ofta frågan om vad som är syftet. Vilken roll som estetik ska ha i skolan och i samhället i stort är under ständig debatt. De brittiska kulturvetarna Eleonora Belfiore och Oliver Bennett (2007) sammanfattar samhälssynen på konst och kultur genom historien i Europa som: 1) En negativ tradition, där vissa kulturella uttryck anses som problematiska, 2) En positiv tradition, där det kulturella uttrycket kopplas samman med pedagogiska syften, 3) En autonom tradition, där konsten finns till för sin egen skull.

Dansföreställningar som upplevs via skolan hamnar lätt i kategori två, det vill säga i ett pedagogiskt syfte. Koreografer och dansgrupper arbetar ofta med barn och unga i referensgrupper och tar del av den senaste forskningen för att kunna skapa föreställningar som är relevanta för målgruppen. Detta arbete gör att det pedagogiska perspektivet vävs samman med det konstnärliga arbetet. Skolan behöver därmed inte anlägga ett ytterligare pedagogiskt perspektiv på föreställningen.

Pedagogikforskaren Birgitta Qvarsell skriver att estetik i förhållande till pedagogik handlar om

barns möjligheter att fantisera, att skapa föreställningar och tänka i tänkbarheter (Qvarsell 2012:63). Det handlar med andra ord om att eleverna ska få möta någonting nytt som kan väcka fantasier, snarare än att till fullo förstå en koreografs intentioner.

FÖRBEREDELSE INNAN DANSBESÖKET

Innan ni går på en dansföreställning kan det vara bra att ta reda på lite praktisk information: Hur tar vi oss till och från dansföreställningen, om den inte sker i närmiljön? Hur lång är föreställningen? Går det att äta en frukt innan eller efter föreställningen i foajén? Vart hänger vi av oss? Ska vi ta av oss skor och strumpor?

Utöver detta kan det vara givande att läsa om föreställningen. Vad heter föreställningen, vilka teman utgår den ifrån, vem är koreografen? Beroende av tid och lust finns möjlighet att låta eleverna själva associera till texter, teman och bilder som kan finnas om föreställningen. Vad tror ni att ni ska få möta? Vad tänker ni på när ni ser eller läser det här? Ett sådant förarbete kan naturligtvis, framför allt för yngre barn, leda till besvikelse eller att de i efterföljande samtal saknade något eller att de faktiskt har upplevt något som inte gestaltades på scen. Det kan också ge eleverna en annan förståelse som berikar dansögonblicket.

FÖRSKOLA

Idag betraktas även det allra yngsta barnet som kompetent. Redan från födseln söker barnet kontakt och det är genom interaktion och aktion som barnet skapar sin identitet och förståelse för sin omvärld. Det yngsta barnets estetiska upptäck-

ande tas ofta till vara i dansföreställningar. Objekt, händelser, rörelser och känslor från barnets livs- värld presenteras på nya vis, som till exempel kryprörelser eller rytmer skapade av tandborstar.

Bland de allra yngsta märks det omedelbart om dansföreställningen fångar deras intresse. Vissa sitter med uppspärade ögon, andra härmar med rörelser och ljud och någon kanske intresserar sig för något helt annat än det som utspelar sig på scenen. Barn kan verkligen reagera olika!

I vissa föreställningar är barnen välkomna att delta på scenen medan andra vill ha en tydlig gräns mellan scen och publik. Fråga gärna innan föreställningen börjar om du känner dig osäker på vad som gäller. I dansföreställningar för barn i förskoleåldern bjuds publiken ofta in genom dansarnas blickar. I dessa ögonblick kan magi uppstå:

Dansaren sitter på huk bredvid ett barn och håller i en vit liten papperspåse med gröna, röda och gula prickar på. Dansaren börjar riva i påsen. Barnet ler, dansaren ler tillbaka och fortsätter att riva i påsen. Varje gång ett rivande blir klart ler barnet stort. Den vuxne pendlar mellan att titta på barnet och riva i påsen och skapar en dynamik och spänning i rivandet genom att riva i olika tempo. Ibland lite långsammare och ibland lite snabbare. När det inte går att riva i påsen längre, börjar dansaren att prassla med påsen och skrynkla ihop den. Sedan drar dansaren påsen genom luften, som att den flyger. Barnet följer flygandet med blicken och har stora ögon och öppen mun. (Ljungdahl 2015b:45) Mötet mellan dansaren och barnet kan beskrivas som lek, kommunikation, utforskande, dramaturgi,

estetisk upplevelse och så vidare. Enligt Lpfö 98 (reviderad 2010) ska förskolan sträva efter att varje barn utvecklar nyfikenhet, självständighet och tillit till sin egen förmåga, samt att varje barn utmanas i sin kommunikationsutveckling och har förmågan att kommunicera och förmedla upplevelser genom estetiska uttrycksformer. Alla dessa aspekter kan stimuleras när förskolebarn får möta dansen.

GRUNDSKOLA

Skolan kan vara en viktig länk mellan unga och den professionella dansen. Barn och unga köper vanligtvis inte biljetter till dansföreställningar såsom de kan göra med biobiljetter. Om eleven inte själv utövar dans eller har en familj som är dansintresserad blir skolan än mer viktig för att etablera en kontakt. För att få en mer mångfasetterad bild kan det vara bra att uppleva flera dansföreställningar. Eleverna ges då bättre förutsättningar att reflektera och diskutera olikheter och likheter.

I ett projekt från DANSISTAN fick några högstadiel elever möjlighet att se tre olika föreställningar. Efter varje föreställning fick de frågan vad de tycker att dans är eller kan vara:

Efter första föreställningen:

Ungdom 1: Rörelser i takt till musik...

Efter andra föreställningen:

Ungdom 1: Helt olika saker.

Ungdom 3: Inte bara typ dansa till musiken utan det kan vara massa olika saker.

Ungdom 1: Det kan vara känslor som träder fram i rörelser.

Efter tredje föreställningen:

Ungdom 2: Rörelser.

Ungdom 1: Alla möjliga saker! Bara att man går kan vara en dans.

Ungdom 3: Ja, bara att man bråkar om olika saker.

Ungdom 2: Hoppa, springa.

Ungdom 1: Bråka.

Ungdom 3: Cirkus.

Ungdom 1: Skrika [...]

Intervjuaren: Har er bild av vad dans kan vara förändrats efter dessa tre föreställningar?

Alla: Ja.

Ungdom 2: Förut för mig var dans typ bara, "dans ifall man tänker dans".

Ungdom 1: Typ vals [...]

Intervjuaren: Så om någon nu frågade er "vad är dans", vad skulle ni svara då?

Ungdom 1: Allt möjligt! Allt möjligt med rörelser. (Publikröster ur Ljungdahl, 2015a:18-19)

Nya världar har öppnat sig för ungdomarna. De har vidgat sina perspektiv och börjat tänka i tankbarheter. Antagligen kommer detta att fortsätta när de ser ytterligare föreställningar, vilket går i linje med Lgr 11: I mötet med olika typer av texter, scenkonst och annat estetiskt berättande ska eleverna ges förutsättningar att utveckla sitt språk, den egna identiteten och förståelse för omvärlden.

Dansföreställningar för grundskolan kan bygga på lek, teman, händelser eller känslor. Det kan vara stora och små känslor som uppkommer, där dansen har en förmåga att träffa oss där det känns mest – i kroppen: Jag kände mig... det dunkade

väldigt hårt i mitt hjärta när de var så här ledsna på varandra. Och så kändes det spännande, det tyckte jag (Publikröst ur Ljungdahl, 2015a:9).

GYMNASIET

Enligt läroplanen för gymnasieskolan ska eleven kunna söka sig till kulturutbud som en källa till kunskap, självinsikt och glädje, kunna hämta stimulans ur kulturella upplevelser och utveckla känsla för estetiska värden och ha förmåga att granska och bedöma det hen ser, hör och läser för att kunna diskutera och ta ställning i olika livsfrågor och värderingsfrågor.

Dansföreställningar för gymnasiet kan bygga på teman, händelser eller känslor kopplade till ungdomarnas vardag eller samhällsfrågor. I och med dansens fokus på kropp och rörelse kan normkritiska perspektiv komma att gestaltas på scen, vilket går i linje med lärarnas uppdrag att belysa normer, värden, diskriminering och jämställdhet. Hur får exempelvis en feminint kodad respektive maskulint kodad kropp röra sig? Vad händer när en dansare tar plats på scenen och rör sig på sätt som jag inte förväntar mig och som kanske till och med provocerar? Vad händer i mig som publik då?

Dansen tänjer ofta på gränser och utmanar enkla förklaringar. Utan facit i dansföreställningen blir det självständiga tänkandet nödvändigt, och tolkningar och analyser stimuleras. Reflektionsmöjligheter ges utifrån både den egna erfarenheten och den sceniska händelsen. Gymnasieläraren Eklöv (2015) hävdar att konsumerande av scenkonst kan betraktas som ett "vanligt" läromedel, om än lite mer

tolkningsbart och intressant! Genom tolkningsfriheten och det konstnärliga uttrycket i dansföreställningar får eleven en kunskap som kan vara svårare att nå i klassrummet.

Ibland erbjuds publiksamtal i direkt anslutning till föreställningen, där dansarna ställer frågor till

publiken och publiken får ställa frågor till dansarna. I publiksamtalen kan tankar bekräftas eller utmanas och upplevelsen kan därmed förlängas. Kanske möts eleven, läraren och dansaren i samtal som annars aldrig hade ägt rum. En dansföreställning kan med andra ord fungera som en språngbräda för vidare tankar och diskussioner.

VAD HÄNDER EFTER DANSBESÖKET?

Efter en dansföreställning kan det finnas ett behov av att både dela med sig av sina tankar och upplevelser och tid för egen reflektion. En dansföreställning kan vara omvälvande, provocerande, intetsägende, långtråkig, spännande eller annorlunda på ett bra sätt (Publikröst ur Ljungdahl, 2015a:29). Tolkningarna kan vara många och beroende av hur mycket tid som finns har läraren ett ypperligt tillfälle att förlänga upplevelsen genom olika verktyg.

Elever förväntas kunna ta till sig allt, från läroböcker till konstupplevelser. I efterarbetet av en dansföreställning har läraren möjlighet att möta eleverna utifrån sin egen upplevelse, till skillnad från den annars kanske rådande pedagogiska rollen som ska

kunna förklara, begripliggöra eller lära ut rätt formler. Läraren och eleven kan mötas i sina upplevelser vilket kräver att även läraren kan ta föreställningen till sig. En bra inledning kan vara att prata om dansföreställningen. Undvik gärna värderingsfrågor och utgå hellre från upplevelsen. Danskonsulenter i Stockholm rekommenderar fyra frågor att börja med:

- 1 Vad minns du från föreställningen/Vad såg du?
- 2 Kommer du ihåg någon rörelse?
- 3 Vad fick det dig att tänka på/associera till?
- 4 Kände du dig på något speciellt sätt/Fick du någon särskild känsla?

(Dans i Stockholms stad och län, 2016)

Dessa går sedan att utveckla till diskussioner om exempelvis dansarnas uttryck, rörelsemönster i rummet och dynamik. Rörde de sig långsamt eller snabbt? Bekräftade musiken dansen eller gick den emot rörelserna? Kände ni igen några rörelser från andra sammanhang? Användes lyft? Rörde sig dansarna nära golvet eller högt upp mot taket? Vilken stämning skapades i rummet?

Har ni sett flera föreställningar kan ni jämföra dem med varandra. Vad är likt och vad är olikt? Är rörelsemönstret och stämningen annorlunda i de olika föreställningarna? Vilka känslor fick ni och kopplat till vad? Går det att se några samband mellan en viss typ av rörelse, ett visst ljud eller en kostym till känslan jag fick?

Samtal och reflektioner kan genomföras i helklass, gruppvis eller enskilt genom att till exempel skriva eller rita. Ibland ges en lärarhandledning i samband med dansbesöket som ger tips på hur läraren kan arbeta vidare med sina elever utifrån den specifika dansföreställningen.

Ytterligare ett verktyg är att låta eleverna dansa själva, antingen tillsammans med en danspedagog eller med läraren. Det är viktigt att stunden blir meningsfull för eleverna. Många barn och unga, likt vuxna, har svårt att improvisera på kommando fritt till musik utan vidare instruktioner. Har ni sett en föreställning på tema kön och rörelsemönster kan det vara någonting att utforska vidare i den egna kroppen. Hur känns det att röra sig litet respektive stort i ett rum eller att stå bredbent med armarna rakt upp till skillnad från ihopkrupen i ett hörn? Kanske kommer eleverna ihåg någon rörelse från föreställningen som de vill prova själva eller lyssna på den musik som användes i föreställningen.

Möjligheterna är många och om tid och lust finns kan efterarbetet öppna upp för ännu fler världar och perspektiv!

Camilla Ljungdahl

Filosofie magister i barnkultur från Stockholms universitet. Har skrivit en magisteruppsats om dansföreställningar för den allra yngsta barnpubliken. Hon är danspedagog och har undervisat i dans sedan 2008. Under 2015 arbetade hon som projektledare för DIS/Dans i Stockholms stad och län och som dansproducent.

REFERENSER

Dans i Stockholms stad och län (2016). *Prata dans* (www). <http://danskonsulentdis.se/accounts/13330/files/125.pdf> Hämtat 10 juni 2016.

Eklöv, Lisa (2015-04-27) *Att använda kulturupplevelser i undervisningen; varför och hur* (www). <http://pedagogstockholmblogg.se/kulan/tag/lisa-eklov/> Hämtat 10 juni 2016.

FN:s konvention om barnets rättigheter, artikel 31.

Helander, Karin, "Den var rolig och så lärde man sig nånting men jag kommer inte på vilket det var." Om barnteater och receptionsstudier, I: Helander, Karin, (red) *Lokus 3-4/11*

Kvarnström, Kenneth (2014) *YOUYOUYOU* (www). <http://kulturhusetstadsteatern.se/Dans/Evenemang/YOUYOUYOU/> Hämtat 10 juni 2016.

Ljungdahl, Camilla (2015a). "DANSISTANTyckare. En rapport om barns och ungas perspektiv på dans- och cirkuskonst". Rapport, DANISTAN, DIS/Dans i Stockholms stad och län.

Ljungdahl, Camilla (2015b). "GO BEBIS!, Ah hallo bebis och Prassel. Om danskonst för den allra yngsta barnpubliken". Magisteruppsats, Centrum för barnkulturforskning, Stockholms universitet.

Løkken, Gunvor, (2006). "Toddleren som kropssubjekt". I: *Småbarnspedagogik. Fenomenologiska och estetiska förhållningssätt*. Stockholm: Liber.

Läroplan för förskola 1998 (reviderad 2010).

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 (reviderad 2015).

Läroplan för gymnasieskola 2011.

Merleau-Ponty, Maurice, (1997). *Kroppens fenomenologi*. Göteborg: Daidalos.

Sjöstedt Edelholm, Elisabet, (2011). *"Barndans/Dans för barn och unga"*, I: Grönlund, Erna, Redbark,

Ingrid och Ståhle, Anna Karin (red.). *Danspedagogik! Ursprung, uttryck och unika minnen*, Stockholm: Dans- och Cirkushögskolan

Qvarsell, Birgitta, (2012). "Kultur och estetik i pedagogiken. Skapande kunskapsbildning och gemenskap bland barn". I: Klerfelt, Anna & Qvarsell, Birgitta (red.), *Kultur, estetik och barns rätt i pedagogiken*. Malmö: Gleerups

Belfiore, Eleonora & Oliver Bennett (2007). "Rethinking the social impacts of the arts". I: *The International Journal of Cultural Policy*, volym 13, nummer 2.

Böhnisch, Siemke, (2010). *Feedbacksløyer i teater for svært unge tilskuere – Et bidrag til en performativ teori og analys* (diss). Aarhus Universitet.

Fischer-Lichte, Erika, (2008). *The Transformative Power of Performance: A New Aesthetics*. London & New York: Routledge

Frønes, Ivar, (2007). "On theories of dialogue, self and society. Redefining socialization and the acquisition of meaning in light of the intersubjective matrix". I: Bråten, Stein (red.). *On Being Moved: From Mirror Neuron to Empathy*. Amsterdam: John Benjamin's Publishing company.

Hernes, Leif, Os, Ellen och Selmer-Olsen, Ivar, (2010). *Med kjærlighet til publikum. Kunst for barn under tre år*. Oslo: Cappelen Damm.

Smith Autard, M. Jacqueline, (2002). *The Art of DANCE in Education*. York: Methuen Drama

Att öppna nya världar – en handledning om att gå på teater och dans med barn i förskola och skola, är en uppdaterad version där Karin Helander bearbetat sin originaltext om scenkonst i skolan och Camilla Ljungdahl har kompletterat med en text om att uppleva och samtala om dans. Joanna Rubin Dranger är illustratör och professor på Konstfack och har illustrerat denna utgåva.

Att öppna nya världar är framtagen för att ge skolpubliken möjlighet att stanna kvar i sin upplevelse av pjäsen, reflektera och samtala om de frågor som föreställningen kan ge upphov till.

Samtalet efter en föreställning är precis som teatern, en resa ut i okänd mark där frågorna är viktigare än svaren. Skriften tar upp hur teater och dans kan uppfattas av barn i olika åldrar, lärarens roll under och efter föreställningen och den professionella teaterns och dansens roll i skolan.

Att öppna nya världar finns att beställa som tryckt exemplar eller ladda ner som PDF på <http://skolscenen.riksteatern.se/attoppnanyavarldar>

Riksteatern har även tagit fram en digital guide, IRIS, som kan användas av lärare och elever. IRIS lanseras under hösten 2016 och finns på mittiris.com